

Universiteit Twente
Bachelor these februari 2014
Vakgroep psychologie van conflict, risico en veiligheid

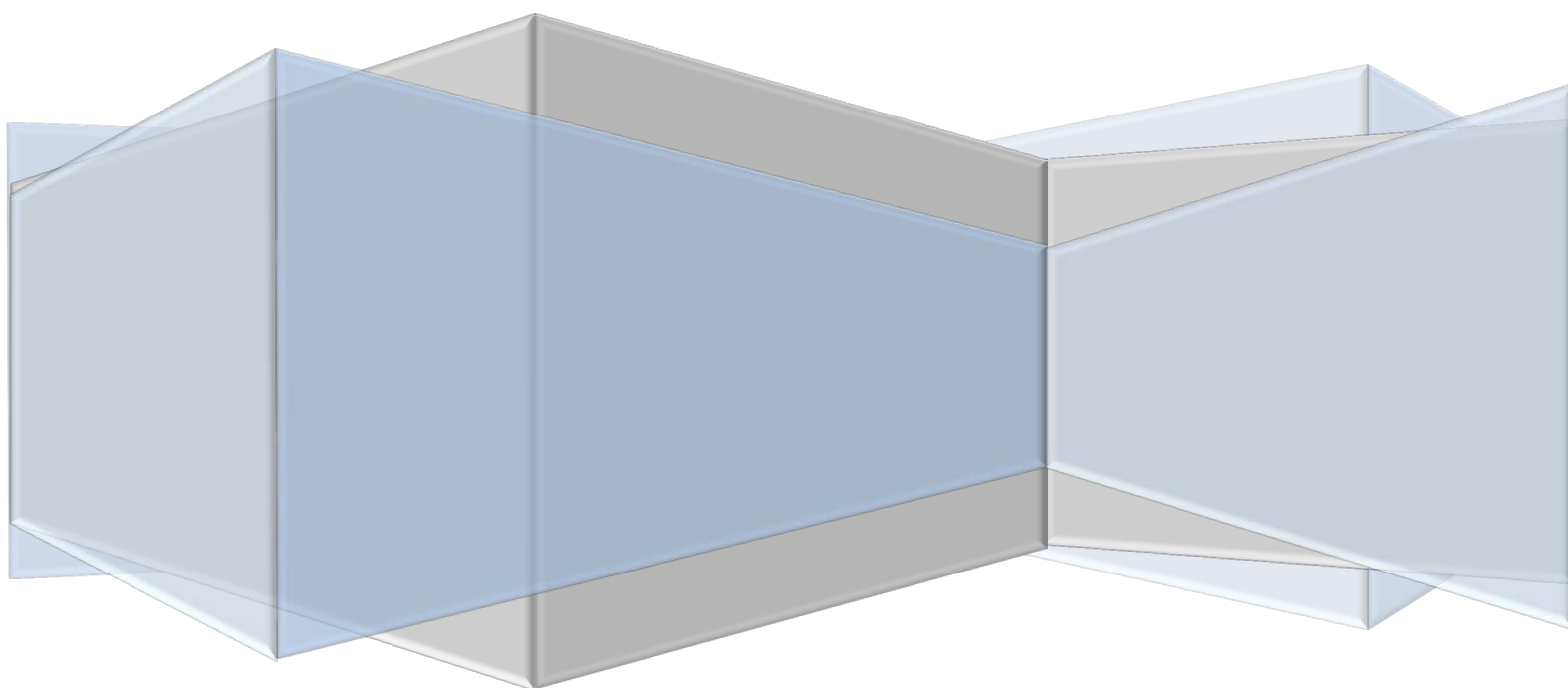
Marlous Drosten (s1129279)

In de schoenen van daders

**De invloed van de sterkte van
identificatie met groepen op het
perspectief nemen van veroordeelde
in- en outgroup daders.**

Eerste begeleider: Dr. S. Zebel

Tweede begeleider: Dr. P. W. de Vries

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Abstract	3
Inleiding	4
Perspectief nemen	5
Perspectief nemen op individueel niveau	5
Perspectief nemen van groepen	6
Identificatie	6
Verwachting	8
Methode	9
Participanten	9
Design	9
Materialen en procedure	9
Onafhankelijke variabelen	9
Afhankelijke variabelen	10
Procedure	12
Resultaten	13
Manipulatiecheck identificatiesterkte	13
Centraliteit schaal	13
Solidariteit schaal	13
Satisfactie schaal	13
individuele zelfstereotypering schaal	13
Ingroup homogeniteit schaal	14
Manipulatiecheck inleven	14
Bereidheid tot perspectief nemen	14
Mate van perspectief nemen	14
Weerstand perspectief nemen	15
Angst voor sympathie ten opzichte van dader	15
Discussie	16
Suggesties vervolgonderzoek	17
Dankwoord	18
Referenties	19
Appendix	22
Onderdelen vragenlijst	22
Analyse tabellen	29

Samenvatting

Veel mensen willen zich niet inleven in een dader die een delict heeft begaan, en vooral niet wanneer er sprake is van een ernstig delict. Maar wat als men wel het perspectief van de dader probeert in te nemen? En wanneer lukt het beter om het perspectief van een dader in te nemen? Dat zijn belangrijke vragen, omdat deze informatie wellicht meer inzicht geeft in de manier waarop mensen veroordeelde daders beoordelen. Het re-integratie proces van een veroordeelde dader die weer vrijkomt kan moeizaam zijn, dit omdat ze door het gekregen label vaak nog gezien worden als crimineel. En dit stigma kan weer leiden tot recidive. Mensen maken deel uit van bepaalde groepen, ingroups. En er zijn ook groepen waar men geen lid van is, outgroups. Onderzoek wijst uit dat ingroupleden anders worden beoordeeld dan outgroupleden. Er wordt verwacht dat men minder bereid is het perspectief te nemen van een ingroup dader vergeleken bij een outgroup dader, dit heet ook wel het Black Sheep Effect. Niet met alle groepen heeft men een even sterke associatie (identificatie sterkte). De vraag is wat de invloed van deze identificatie sterkte is op het perspectief nemen van een ingroup en outgroup dader. Om dit te onderzoeken zijn de gegevens van 105 deelnemers geanalyseerd, die verkregen zijn uit een 2 (type groep: Gezinslid vs. Woonplaats) x 2 (groepslidmaatschap dader: ingroup vs. outgroup) design. De deelnemers werden toegewezen aan één van de onderzoek condities. In dit onderzoek werd verwacht dat men bij de conditie gezin (sterke identificatie ingroup) minder bereid is om het perspectief van een ingroup dader te nemen vergeleken bij een zwakkere identificatie met een groep (woonplaats). Ook is de verwachting dat in de conditie woonplaats (geringe identificatie is met een ingroup), de mate van perspectief nemen van een ingroup dader gelijk is aan die van een outgroup dader. Echter, in het onderzoek zijn geen interactie effecten gevonden tussen groepslidmaatschap en type group op het perspectief nemen. De hypothesen konden niet bevestigd worden. Door het vinden van een interactie effect tussen groepslidmaatschap en type group op de manipulatiecheck van inleven, kon er gesteld worden dat de manipulatie niet voor elke conditie gelijk was. Er wordt aangenomen dat de hypothesen niet bevestigd kunnen worden doordat de manipulatiecheck niet succesvol bleek te zijn. Tenslotte worden er implicaties gegeven voor vervolgonderzoek.

Abstract

A lot of people don't want to empathize with an offender who committed a crime, especially when the crime is severe. But what if people did try to empathize with the offender? And when are people more willing to take the perspective of an offender? These are important questions, because this information can be useful to understand how people react to and judge condemned offenders. The reintegration process of an condemned offender who is released from prison can be difficult; due to the received label they are still seen as an criminal. This stigmatization can lead to a higher risk of recidivism. People belong to groups, called ingroups. And if they aren't a member of a group it is called an outgroup. Research shows that members of an ingroup are differently judged compared to members of an outgroup. It is suggested that people are less likely to take the perspective of an ingroup offender compared to an outgroup offender, also known as the Black Sheep Effect. People don't have the same association strength (identification strength) with every group they belong to. The question is: what is the influence of identification strength on the willingness to take the perspective of an ingroup- and outgroup offender? The data of 105 participants were analyzed to examine this question. The data was obtained from an 2 (type of group: Family member vs. Domicile) x 2 (group membership offender: ingroup vs. outgroup) design. The participants were assigned to one of the research conditions. The expectation in this online survey was that people in the condition family member (strong identification with ingroup) were less willing to take the perspective of an ingroup offender compared to an weaker identification with a group (domicile). Another expectation was that in the condition domicile (weak identification with ingroup) the willingness to take the perspective of an ingroup offender was the same as the willingness to take the perspective of an outgroup offender. However there are no interaction effects found between group membership and type of group on perspective taking. The hypotheses couldn't been confirmed. Because of the interaction effect that was found between group membership and type of group on the manipulation check of empathize, could be stated that the manipulation was not the same in all of the research conditions. There has been assumed that the hypotheses couldn't been confirmed due to the failure of the manipulation. Implications for further research are discussed.

Inleiding

Door de grote media aandacht weten de meesten van ons wel wie Volkert van der G is. Hij heeft op 6 mei 2002 politicus Pim Fortuyn vermoord in het Mediapark in Hilversum en is veroordeeld tot 18 jaar gevangenisstraf. Nu, jaren later, is de vraag of hij met proefverlof mag. Ondanks de bezwaren van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, Fred Teeven tegen een proefverlof werd hij gedwongen door Raad voor Strafrecht toepassing en Jeugdbescherming(RSJ) om de moordenaar toch op proefverlof te laten gaan. Volkert van der G wordt in mei 2014 vervroegd vrijgelaten, na het uitzitten van een gevangenisstraf van 12 jaar. Teeven vreesde voor verstoring van de openbare orde wanneer Volkert van der G op proefverlof zou gaan (Elsevier, 2014). Niet alleen bij de toekomstige vrijlating van Volkert van der G, maar ook in andere gevallen kan er onrust ontstaan wanneer veroordeelde daders weer vrij komen. Bij een mogelijke verlof of vrijlating van Volkert van der G is het wel logisch dat er maatschappelijke onrust ontstaat, dit omdat het een zeer ernstig delict betrof waarvoor hij veroordeeld is. Maar maatschappelijke onrust komt ook voor bij dader die een minder schokkend delict hebben gepleegd. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veroordeelde daders die weer op vrije voeten komen door de onrust voorafgaande aan de vrijlating, soms moeilijk worden opgenomen in de samenleving. Het is daarom van belang om te weten hoe mensen reageren op veroordeelde daders en of het perspectief van de veroordeelde dader ingenomen kan worden. En zouden er verschillen in de mate van perspectief nemen te vinden zijn wanneer de dader een deel uit maakt van de eigen groep of afkomstig is uit een groep waar men zelf geen deel van uitmaakt. En wat zijn de verschillen in de mate van perspectief nemen wanneer de dader uit een groep komt waar men een sterke associatie of een zwakke associatie mee heeft. De mate van associatie met een groep wordt in dit onderzoek aangeduid met identificatiesterkte.

Lopes et al. (2012) geeft aan dat een moeilijke integratie in de samenleving deels te wijten valt aan het feit dat een veroordeelde dader een stigma krijgt. Het zorgt ervoor dat ze gezien worden als criminelen, hierdoor wordt de kans groter dat ze opnieuw de fout in gaan. Wanneer de omgeving een persoon labelt als 'crimineel', en deze persoon wordt herhaaldelijk behandeld als een crimineel, dan is de kans groot dat deze persoon zich uiteindelijk ook gaat gedragen naar het gekregen label (Van Swaaningen, 2001). Ook geven Lopes et al. (2012) aan dat het labelen van ex criminelen kan bijdragen aan negatieve levensomstandigheden op het gebied van werk, gezondheid, opleiding et cetera. In veel gevallen zorgt een label voor een stigma dat ervoor zorgt dat deze personen in aanraking komt met delinquente groepen. Bernburg, Krohn, en Rivera (2006) laten net als Van Swaaningen (2001) zien dat een label uiteindelijk zorgt voor een verhoogde kans op delinquent gedrag. Het is dus belangrijk om te weten hoe mensen reageren op daders die na hun straf weer vrijkomen en hoe zij op een goede manier weer kunnen terugkeren in de maatschappij. Hierbij zou het van groot belang kunnen zijn of een dader die terugkeert in de maatschappij behoort tot dezelfde sociale groep van de mensen in zijn omgeving, of dat hij als een lid van een andere groep wordt gezien.

Daarnaast zou een belangrijke rol weggelegd kunnen zijn voor het perspectief nemen van een groep waarmee men een sterke identificatie heeft ofwel een zwakke identificatie. Dit omdat de mate van identificatie met een groep invloed heeft op hoe de groep wordt beoordeeld. Castano, Yserbyt, Paladino en Sacchi (2002) stellen dat personen die zich in sterke mate identificeren met hun ingroup, ingroup leden een voorkeursbehandeling geven. Marques, Abrams en Paez (1998) hebben ook gevonden dat er een beoordelingsbias optreedt, waardoor ingroup leden positiever worden geëvalueerd dan outgroup leden, ook al is er geen informatie over deze groepen bekend. Dit om de sociale identiteit van de groep te beschermen wanneer men zich met deze groep identificeert.

Om meer te weten te komen over het verschil tussen de verschillende groepen waar iemand deel van uitmaakt (ingroups) of juist geen lid van is (outgroups) en de mate van perspectief nemen van een veroordeelde dader een ingroup, luidt de *onderzoeksvraag* dan ook: wat is de invloed van identificatiesterkte met groepen op het perspectief nemen van veroordeelde in- en outgroup daders?

Perspectief nemen

In dit onderzoek is perspectief nemen van daders een belangrijk onderdeel en wordt de bereidheid tot perspectief nemen onderzocht. Met perspectief nemen wordt het actief inbeelden van de psychologische ervaring van anderen bedoeld (Todd, Bodenhausen, Richeson en Galinsky, 2011). Echter er zijn nog andere definities: perspectief nemen is het begrijpen van hoe een situatie eruit ziet voor een andere persoon en op welke manier deze persoon hierop cognitief en emotioneel reageert (Johnson, 1975). Batson et al. (1997) omschrijft perspectief nemen als volgt: de vaardigheid om je voor te stellen hoe een persoon wordt beïnvloed door de toestand waarin hij of zij zich bevindt, het wordt ook wel beschreven als empathisch vermogen. Ondanks dat er vele definities zijn voor perspectief nemen, wordt in dit onderzoek met perspectief nemen bedoeld dat men zich kan inleven in de gedachten en gevoelens van een andere persoon.

Perspectief nemen op individueel niveau

Allereerst wordt nader ingegaan op het perspectief nemen op individueel niveau. Batson et al. (1997) legde uit dat wanneer men het perspectief inneemt van een ander persoon er een emotioneel respons wordt opgewekt. Deze emotionele respons komt overeen met het welzijn van de andere persoon. Op deze manier kan men zich voorstellen hoe een persoon zich zal voelen in een bepaalde situatie wanneer het perspectief wordt ingenomen van deze persoon. Lamm, Batson en Decety (2007) en Coke, Batson en McDavis (1978) beschrijven dat gevoelens van empathie kunnen optreden wanneer het perspectief van een andere persoon wordt ingenomen. In uitzonderlijke gevallen, zoals bij het perspectief nemen van een veroordeelde dader die een ernstig delict heeft gepleegd kan deze empathie er ook voor zorgen dat er angst ontstaat om het perspectief van deze veroordeelde dader in te nemen. Niet alleen de angst voor sympathie kan een remming vormen voor het perspectief nemen.

Zo stellen Miller, Gordon en Buddie (1999) dat wanneer mensen een verklaring zoeken voor een gepleegde misdaad er vaak een mildere houding ontstaat richting deze misdaad. Men is bang dat wanneer ze een verklaring vinden dat dat betekent dat ze moeten vergeven of dat de daad dan wordt goed gepraat. Hierdoor zou gesteld kunnen worden dat men minder bereid is om zich in de dader te verplaatsen dan in een slachtoffer.

Ook wordt perspectief nemen gelinkt aan de ontwikkeling van moreel redeneren (Kohlberg, 1976) en altruïsme (Batson, 1991). En bij afwezigheid van perspectief nemen kunnen sociale agressie (Feshbach, 1978) en ongevoelige en agressieve manieren van reageren optreden (Richardson, Hammock, Smith, Gardner en Signo, 1994).

Perspectief nemen van groepen

Nu er is ingegaan op het individuele niveau van perspectief nemen moet er nader gekeken worden naar het perspectief nemen van groepen of groepsleden. Er wordt verwacht dat de sterkte van identificatie met een groep van invloed is op het perspectief nemen van veroordeelde in- en outgroup daders. Het perspectief nemen van veroordeelde daders is niet altijd even gemakkelijk zo blijkt ook uit onderzoek van Baumeister (1997): mensen vinden het lastig om zich te verplaatsen in daders, dit omdat men van nature meer sympathie heeft voor slachtoffers en men dus ook beter kan inleven in slachtoffers dan in daders. Het is belangrijk om perspectief te kunnen nemen want, perspectief nemen brengt positieve dingen met zich mee. Zo laten Batson et al. (1997) in hun onderzoek zien dat perspectief nemen kan zorgen voor affectieve mechanismen zoals het voelen van sympathie dat direct kan zorgen voor positievere attitudes richting een groep. Batson, Chang, Orr en Rowland (2002) en Batson et al. (1997) laten zien dat niet alleen een hogere mate van sympathie tot stand komt bij het perspectief nemen van een gestigmatiseerde groep, maar ook dat er een verhoogde motivatie waar te nemen is om een individu uit die groep te helpen.

Identificatie

Mensen voelen zich verbonden met bepaalde sociale groepen. Wanneer mensen tot een groep behoren dan noemen we dit een ingroup. Men kan een lid zijn in een breed scala aan verschillende groepen, te denken valt aan een geloofsgemeenschap, vriendengroep, sportclub, cultuur et cetera. Ook is het bekend dat men niet met alle groepen waartoe zij behoren een even sterke identificatie heeft. Dit gegeven is ook uit de pilot gekomen. Het identificeren met een groep wordt vaak geassocieerd met positief gedrag. Zo laten Simon et al. (2000) zien dat identificatie met een groep kan zorgen voor het vrijwillig helpen van medegroepsleden die ziek zijn. Of dat men collega's helpt op het werk (Ellemers et al. 1998). Haslam et al. (2010) lieten al zien dat het identificeren met sociale groepen zorgt voor een verbeterd welzijn en beter cognitief functioneren. Het is dus duidelijk dat het horen bij een sociale groep voordelen met zich mee kan brengen. Een outgroup is een groep waar men zelf geen deel van uitmaakt. Wanneer een ingroup profijt heeft van een outgroup, wordt de outgroup als meer positief beoordeeld (Montoya & Pittinsky, 2011).

Zoals eerder aangegeven door Castano et al. (2002) heeft identificatiesterkte invloed op het perspectief nemen van ingroup leden. Daarom wordt er eerst naar de gevolgen van identificatie met een ingroup gekeken. Het blijkt dat personen die een sterke identificatie voelen met hun ingroup, erg gedreven zijn om het positieve beeld van de groep te behouden (Ellemers, Spears en Doosje, 2002). Echter, soms komt het voor dat een bepaald lid van een groep een delict pleegt en hierdoor het positieve beeld van de groep wordt bedreigd. Wanneer zo'n ingroup lid afwijkt van de normale normen binnen de groep, in dit geval het plegen van delinquent gedrag, dan wordt dit lid negatiever beoordeeld dan vergelijkbare outgroup leden. Deze strengere beoordeling van een ingroup lid vergeleken bij een outgroup lid wordt ook wel het 'black sheep effect' genoemd (Marques & Paez, 1994). Volgens Branscombe, Wann, Noel en Coleman (1993) is er vooral sprake van het black sheep effect wanneer leden een sterke identificatie hebben met de ingroup. Dit is mogelijk te verklaren doordat bij een sterke identificatie met een groep de mogelijke status vermindering aanvoelt als een grotere dreiging dan bij een groep waarmee je een zwakke identificatie hebt (Ellemers et al., 2002). Door het toekennen van positieve waarde aan een ingroup, verwachten de leden dat iedereen uit de groep de gewenste karakteristieken heeft en gewenst gedrag vertoont. Als een lid niet het gewenste gedrag vertoont dan wijkt dit lid af van een 'prototypisch' lid van de groep en tast dit de status en het imago van de groep aan (Marques, Abrams en Serôdio, 2001). Om status vermindering te voorkomen treedt het black sheep effect op en wordt een ingroup lid strenger beoordeeld dan vergelijkbare outgroup leden.

Op basis van de aangehaalde literatuur wordt de volgende hypothese verwacht: Bij een sterkere associatie met de ingroup wordt de bereidheid om het perspectief nemen van een ingroup dader kleiner dan bij een zwakkere identificatie. Bij een outgroup dader leidt de identificatie sterkte niet tot verschillen in de bereidheid om het perspectief nemen. (Er wordt een interactie effect verwacht tussen groepslidmaatschap en type group op het perspectief nemen).

Zoals hierboven aangegeven, hangt de grootte van de dreiging af van de identificatiesterkte met een groep. Hieronder wordt een samenvatting weergegeven over de uitkomsten van het onderzoek over groepsdreigingen van Ellemers et al. (2002). Welke groepswaarden en persoonlijke waarden worden bedreigd, hangt af van de identificatiesterkte met groepen. Op groepsniveau zijn er dreigingen zoals aantasting van de status van de groep en de angst om niet meer onderscheidend te zijn van outgroups. In een groep waarmee je een sterke identificatie hebt, wordt de persoonlijke dreiging geuit in angst dat je niet geaccepteerd wordt, en dus niet (volledig) deel uitmaakt van die groep. De persoonlijke dreiging die optreedt wanneer je een hele zwakke identificatie met een groep hebt, is de angst om te worden toegewezen aan die groep waardoor de eigen identiteit wordt bedreigd. Voor personen die eigenlijk wel behoren tot een groep, maar hier een hele zwakke identificatie mee hebben, kan deze groep gezien worden als een (psychologische) outgroup. De reacties die hieruit kunnen voortvloeien zijn: het vermijden van de negatieve groepsidentiteit of uit de groep stappen en jezelf laten aansluiten bij een meer aantrekkelijke groep. Het lijkt er dus op

dat wanneer men een zeer zwakke identificatie heeft met de ingroup dat deze als het ware wordt gezien als een outgroup. Het zou kunnen zijn dat bij een geringe mate van identificatie met een ingroup het perspectief nemen van een ingroup dader gelijk is aan de mate van perspectief nemen op een outgroup dader.

Hieruit volgt de tweede hypothese: Wanneer de identificatie met een ingroup zeer gering is, is de bereidheid om het perspectief te nemen van een ingroup dader gelijk aan die van een outgroup dader. (Er wordt een interactie effect verwacht tussen groepslidmaatschap en type group op het perspectief nemen).

Dit onderzoek gaat in op de identificatiesterkte met groepen en het groepslidmaatschap op het perspectief nemen van ingroup daders. Gekozen is voor een 2 x 2 design om zowel de type groep als het groepslidmaatschap te onderzoeken op het perspectief nemen van een ingroup dader. Om het verschil tussen sterke en zwakke identificatie op het perspectief nemen van ingroup daders te onderzoeken is er gekozen voor twee groepen, een groep waarmee men zich zwak identificeert en een groep waarmee men een sterke identificatie voelt.

Deze twee groepen zijn geselecteerd aan de hand van een pilot, waaruit bleek dat men met de burgers uit dezelfde woonplaats ($M=5,33$) een zwakkere identificatie heeft dan met het eigen gezin ($M=9,08$), te zien in de bijlage tabel A. In tabel A staan ook groepen waarmee een nog zwakkere identificatiesterkte is. Er is gekozen om de groep woonplaats mee te nemen als groep waarmee men zich zwak identificeert. Omdat bij de andere groepen mogelijk niet alle deelnemers deel uitmaken van deze groepen. Als groep waarmee men zich sterk identificeert is de groep gezin gekozen. Het groepslidmaatschap van de dader bestaat uit twee groepen: de ingroup en de outgroup.

Verwachting

Er wordt verwacht dat men bij de conditie gezin (sterke identificatie ingroup) minder bereid is om het perspectief van een ingroup dader te nemen dan van een outgroup dader. Ook is de verwachting dat in de conditie woonplaats (geringe identificatie is met een ingroup), de mate van perspectief nemen van een ingroup dader gelijk is aan die van een outgroup dader.

Methode

Participanten

De deelnemers zijn geworven binnen het eigen sociale netwerk van de onderzoeker. In dit onderzoek is gebruikt gemaakt van een online vragenlijst via Thesistools. In totaal hebben er 109 mensen deelgenomen. Hiervan hebben vier deelnemers aangegeven niet serieus te hebben deelgenomen aan het onderzoek, en hadden de vragenlijst niet volledig ingevuld. De data van deze vier personen zijn niet meegenomen in het onderzoek, waardoor het totale aantal deelnemers uitkwam op 105. Er deden zowel vrouwen als mannen mee in het onderzoek. Alle deelnemers hadden de Nederlandse nationaliteit. Het onderzoek heeft als limitatie dat er geen demografische kenmerken werden gevraagd aan de deelnemers. Er is gestreefd om een zo groot mogelijke diversiteit aan achtergronden in het onderzoek te hebben. Hierdoor kunnen de conclusies die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen beter worden generaliseerd naar de algehele bevolking.

Design

Het onderzoeksdesign dat in dit onderzoek gebruikt is een 2 (type groep: Gezinslid vs. Woonplaats) x 2 (groepslidmaatschap dader: ingroup vs. outgroup) design. De type groep en het groepslidmaatschap zijn beide een between subject factor. De deelnemers werden willekeurig toegewezen aan één van de vier condities. In alle condities werden de deelnemers geïnstrueerd het perspectief van een dader in te nemen.

Materialen en procedure

Onafhankelijke variabelen

Manipulatie van groepslidmaatschap

In de vragenlijst werd aangegeven of men het perspectief moest nemen van een ingroup of outgroup. Zie in de bijlage het fragment. Deze condities hebben gezorgd voor de manipulatie van groepslidmaatschap.

Manipulatie van type groep

In de vragenlijst werd aangegeven of men perspectief moest nemen van een gezinslid of een burger. Deze condities hebben gezorgd voor de manipulatie van het type groep.

De manipulatie van lidmaatschap en type groep resulteerde in vier verschillende condities.

Afhankelijke variabelen

Identificatie

Om de identificatie met het gezin of de woonplaats te meten is gebruik gemaakt van de vragenlijst van Leach, Zomeren, Zebel en Vliek et al. (2008). Deze vragenlijst bestaat uit 14 items die vertaald zijn naar het Nederlands vanwege de nationaliteit van de respondenten. De vragenlijst is gescoord met een 7-punts likertschaal. De items werden beantwoord op een schaal die loopt van 1 ('Helemaal mee oneens') tot en met 7 ('Helemaal mee eens'). De vragenlijst bestaat uit vijf componenten: centraliteit ($\alpha=0,88$), solidariteit ($\alpha=0,95$), satisfactie ($\alpha=0,89$), individuele zelfstereotypering ($r=0,86$) en ingroup homogeniteit ($r=0,74$). De items zijn aangepast aan type groep condities. Een voorbeeld van een stelling uit de conditie woonplaats: 'Ik voel mij verbonden met de burgers uit mijn woonplaats'. Voorbeeld van een stelling uit de conditie gezin: 'Ik voel mij verbonden met mijn gezin'.

Manipulatie check geïnstrueerde groep

Om er zeker van te zijn dat er wel een manipulatie is opgetreden op de verschillen per conditie, werd deze vragenlijst afgenomen. Dit onderdeel bestaat uit 3 items. Ook deze vragenlijst werd gescoord met een 7-punts likertschaal van Likert. De items werden beantwoord op een schaal die loopt van 1 ('Helemaal niet') tot en met 7 ('Helemaal wel'). De vragenlijst van de manipulatiecheck bestaat uit 3 items. Vb. conditie woonplaats: 'In welke mate heeft u geprobeerd voor te stellen dat de dader een burger is uit uw eigen woonplaats?'. Vb. conditie gezin: 'In welke mate heeft u geprobeerd voor te stellen dat de dader afkomstig is uit uw eigen gezin?'.

Het perspectief nemen van de dader

Deze vragen werden beantwoord op een 7-punts likertschaal, die loopt van 1 ('Helemaal niet') tot en met 7 ('Helemaal wel'). Ook werd er in de instructie aangegeven dat na afloop van het fragment ook gevraagd ging worden naar twee gedachten en twee gevoelens die naar boven kwamen tijdens het inleven. Deze items zijn opgenomen om er meer zeker van te zijn dat de deelnemers het perspectief van de dader probeerden in te nemen. De items over de twee gedachten en twee gevoelens zijn afkomstig uit Zebel, Doosje, Spears en Vliek (2010). Op de 13 items van de perspectief vragenlijst is een principal component analyse uitgevoerd. Deze wees drie factoren uit (59,91% van de variantie verklaard) Deze drie factoren zijn: *mate van perspectief nemen* (3 items; 'In hoeverre is het u gelukt om perspectief in te nemen van de dader?'; $\alpha=0,84$) alle ladingen $>0,78$, *weerstand perspectief nemen* (6 items; 'In hoeverre voelde u een weerstand om u in te leven in de dader?'; $\alpha=0,79$) alle ladingen $>0,56$ en *angst voor sympathie* (4 items; 'Ik was bang dat, wanneer ik mij teveel verplaatste in de dader, ik te veel sympathie zou krijgen voor de dader.'; $\alpha=0,73$) alle ladingen $>0,63$.

Sociale wenselijkheid

Het zou kunnen zijn dat deelnemers bepaalde vragen niet helemaal eerlijk hebben ingevuld. Om erachter te komen of dit het geval was, werd deze vragenlijst opgenomen in het onderzoek. De vragenlijst werd gescoord met een 7-punts likertschaal. De items worden beantwoord op een schaal die loopt van 1 ('Helemaal waar') tot en met 7 ('Helemaal niet waar'). De vragenlijst bestond uit negen vragen ($\alpha=0,62$), vb: 'Ik heb moeite gehad de vragenlijst geheel naar waarheid in te vullen'.

Bedreiging imago groep

Het zou kunnen zijn dat men minder bereid was om het perspectief te nemen van een dader omdat deelnemers vonden dat de waarden van hun eigen ingroup werden bedreigd door de dader. Om deze reden is deze vragenlijst opgenomen in het onderzoek. De scoring ging via een 7-punts likertschaal die loopt van 1 ('Heel erg mee oneens') tot en met 7 ('Heel erg mee eens'). Vb. uit conditie woonplaats: 'Wanneer een burger dit zou hebben gedaan dan zou dat een negatieve invloed hebben op het beeld dat ik heb van de burgers in het algemeen'. Vb. uit conditie gezin: 'Wanneer iemand die afkomstig is uit een gezin dit zou hebben gedaan dan zou dat een negatieve invloed hebben op het beeld dat ik heb van gezinnen in het algemeen'.

Gewenste sociale afstand dader

Deze vragen gaan over de afstand die de veroordeelde dader heeft. De vragenlijst bestaat uit 3 items ($\alpha=0,70$) afkomstig uit Schrimpfs's theses (2013). Vb.: 'Ex-gevangenen zoals de dader uit het fragment, kunnen net zo goed vrienden van mij zijn, als mensen zonder strafblad'.

Vrijlating dader

De vragenlijst over vrijlating laat de mening zien van de deelnemers over de vrijlating van de dader. Deze vragenlijst bestaat uit twee items ($\alpha=0,89$). De vragen konden worden beantwoord op een 7-punts likerschaal die liep van 1 ('Helemaal mee oneens') tot en met 7 ('Helemaal mee eens'). Een voorbeeldvraag: 'Ik zou het geen probleem vinden als de dader vervroegd wordt vrijgelaten'.

Mening over dader

Deze vragenlijst geeft de mening van de deelnemers over de dader weer. De vragenlijst bestaat uit 6 vragen die werden beantwoord op een 5-punts likertschaal ($\alpha=0,89$). Een voorbeeldvraag hiervan is: 'Geef aan hoe u over de dader denkt', die loopt van 'vijandig' tot 'vriendelijk'.

Vragenlijst eerlijkheid deelnemers

Er is een vragenlijst afgenomen van 9 items over de eerlijkheid van de deelnemers in het dagelijkse leven. Dit om te kijken of de deelnemers de vragenlijst naar waarheid hebben ingevuld. De vragenlijst werd gescoord met een 7-punts likertschaal die liep van 1 ('Helemaal mee oneens') tot en met 7 ('Helemaal mee eens').

Procedure

Het onderzoek begint met de vragenlijst over identificatie. Over welke type groep deze vragenlijst over identificatie zal gaan, ligt aan de toegewezen conditie aan de deelnemer. Elke deelnemer krijgt één van de twee vragenlijsten over identificatie. Wanneer de identificatie vragenlijst is ingevuld zal het onderzoek verder gaan met een instructie over het perspectief nemen van de dader. Daarna volgt het fragment waarin het gesprek met de dader wordt beschreven. Na afloop van het lezen van het fragment, zal een vragenlijst volgen over het perspectief nemen van de dader. Ook wordt er gevraagd naar twee gedachten en twee gevoelens die opkwamen tijdens het inleven. Daarna volgt er een korte vragenlijst van drie items die dient als manipulatie check, een vragenlijst over bedreiging van het imago van de groep, de afstand tot de dader, de mening over de dader en als laatste een vragenlijst over de sociale wenselijkheid van het invullen van het onderzoek. Op het einde van de vragenlijst wordt nog gevraagd of de deelnemer serieus heeft meegedaan aan het onderzoek. In totaal zijn er vier verschillen de condities, die verschillen in type groep (woonplaats/gezin) en groepslidmaatschap (ingroup/outgroup).

Resultaten

Manipulatiecheck identificatiesterkte

Om te onderzoeken of men in de onderzoekconditie gezin inderdaad een sterkere identificatie heeft dan in de onderzoekconditie woonplaats, zoals uit het vooronderzoek is gebleken, wordt er op elke van de vijf schalen van identificatiesterkte een ANOVA uitgevoerd met als onafhankelijke variabelen groepslidmaatschap en type group.

Centraliteit schaal

Er is geen hoofdeffect van groepslidmaatschap. Wel is er een hoofdeffect van type group ($F(1,101) = 51,631$; $p < 0,01$, $\eta^2 = 33,8\%$). Deelnemers gaven aan dat hun gezin ($M = 5,17$; $SD = 1,26$) een belangrijker onderdeel van hun identiteit is dan de woonplaats waar zij wonen ($M = 3,39$; $SD = 1,28$), zie bijlage Tabel G. Er is geen interactie effect tussen groepslidmaatschap en type group. Zie bijlage tabel F.

Solidariteit schaal

Er is geen hoofdeffect van groepslidmaatschap gevonden. Wel is er een hoofdeffect van type group ($F(1,101) = 58,004$; $p < 0,01$, $\eta^2 = 36,5\%$). De respondenten voelen zich meer solidair met hun gezin ($M = 5,69$; $SD = 1,15$) dan met de woonplaats ($M = 3,86$; $SD = 1,31$), zie bijlage tabel G. Er is geen interactie effect tussen groepslidmaatschap en type group. Zie bijlage tabel F.

Satisfactie schaal

Er is geen hoofdeffect van groepslidmaatschap. Er is wel een hoofdeffect van type group ($F(1,101) = 44,965$; $p < 0,01$, $\eta^2 = 30,8$). De respondenten vinden het prettiger om deel uit te maken van hun gezin ($M = 5,71$; $SD = 1,10$) dan een deel te zijn van de burgers van hun woonplaats ($M = 4,37$; $SD = 0,96$), zie tabel G. Er is geen interactie effect tussen groepslidmaatschap en type group, zie bijlage tabel F.

individuele zelfstereotypering schaal

Er is geen hoofdeffect van groepslidmaatschap. Er is wel een hoofdeffect van type group ($F(1,101) = 24,912$; $p < 0,01$, $\eta^2 = 19,8$). De respondenten gaven aan dat zij meer overeenkomen zien met een gemiddeld gezinslid ($M = 4,74$; $SD = 1,46$) dan met een gemiddeld lid uit hun woonplaats ($M = 3,43$; $SD = 1,19$), bijlage tabel G. Er is geen interactie effect tussen groepslidmaatschap en type group. Zie bijlage tabel F.

Ingroup homogeniteit schaal

Er is geen hoofdeffect van groepslidmaatschap. Er is wel een hoofdeffect van type group ($F(1,101)=5,956$; $p=0,02$, $\eta^2=5,6\%$). De respondenten vinden dat de leden van hun eigen gezin ($M=4,53$; $SD=1,39$) meer overeen komen dan de burgers uit dezelfde woonplaats ($M=3,86$; $SD=1,33$), zie bijlage I. Er is geen interactie effect tussen groepslidmaatschap en type group. Zie bijlage tabel F.

De bovenstaande analyses laten zien dat de groep gezin versus woonplaats succesvol was als manipulatie van identificatie sterkte: de deelnemers identificeerden zich sterker met hun eigen gezin dan met de burgers uit hun woonplaats.

Manipulatiecheck inleven

De manipulatiecheck diende als controle om te zien of de respondenten zich hebben ingeleefd in de geïnstrueerde groep waaraan ze toegewezen werden. De analyse is uitgevoerd met een ANOVA met groepslidmaatschap en type group als onafhankelijke variabelen.

Er is een hoofdeffect van Groepslidmaatschap gevonden op het manipulatie effect ($F(1,101)=5,258$; $p=0,02$, $\eta^2=4,9\%$). Aan de gemiddelden is te zien dat de manipulatie voor ingroup conditie ($M=4,52$; $SD=1,44$) en outgroup conditie ($M=5,17$; $SD=1,54$) verschillen, zie bijlage tabel H. Er is geen hoofdeffect van Type groep gevonden op het manipulatie effect. Er is wel een significant interactie effect van Groepslidmaatschap en type group gevonden op het manipulatie effect ($F(1,101)=15,239$; $p<0,01$, $\eta^2=13,1\%$), zie tabel I. In de outgroup conditie was de manipulatie beter gelukt in de conditie gezin ($M=5,77$; $SD=1,30$) vergeleken met de conditie woonplaats ($M=4,56$; $SD=1,54$). De manipulatiecheck bij de ingroup was het beste gelukt in de conditie woonplaats ($M=5,00$; $SD=1,43$) vergeleken met de conditie gezin: ($M=4,08$; $SD=1,60$). De gemiddelden laten zien dat het voorstellen dat de dader een gezinslid is in de outgroup conditie makkelijker is dan het voorstellen van een dader als een gezinslid in de conditie ingroup. Bij de conditie woonplaats is te zien dat in de outgroup men zich minder goed kan inleven dan in de ingroup conditie.

Bereidheid tot perspectief nemen

Hieronder worden de drie schalen van de bereidheid tot perspectief nemen vragenlijst besproken. De analyses op de schalen zijn door middel van een ANOVA uitgevoerd, met groepslidmaatschap en type group als onafhankelijke variabelen.

Mate van perspectief nemen

Er is geen hoofdeffect van groepslidmaatschap. Wel is er een marginaal significant hoofdeffect van type group ($F(1,101) = 3,31$; $p = 0,07$, $\eta^2 = 3,2\%$). De deelnemers rapporteerden een grotere mate van perspectief nemen in de conditie gezin ($M = 4,52$; $SD = 1,40$) dan in de conditie woonplaats ($M = 4,03$; $SD = 1,35$), zie bijlage tabel C. Er is geen interactie effect tussen groepslidmaatschap en type group. Zie bijlage tabel B. Omdat er geen interactie effect is gevonden kunnen de beide hypothesen niet bevestigd worden.

Weerstand perspectief nemen

Er is geen hoofdeffect van groepslidmaatschap. Ook is er geen hoofdeffect van type group. En er is geen interactie effect gevonden tussen groepslidmaatschap en type group. Zie bijlage tabel B. Omdat er geen interactie is, kunnen de beide hypothesen niet bevestigd worden.

Angst voor sympathie ten opzichte van dader

Er is geen hoofdeffect van groepslidmaatschap gevonden. Ook is er geen hoofdeffect van type group. En er is geen interactie effect gevonden tussen groepslidmaatschap en type group. Zie bijlage tabel B. De beide hypothesen kunnen niet bevestigd worden, omdat er geen interactie effect is gevonden.

Doordat er geen interactie effecten zijn gevonden tussen type groep en groepslidmaatschap op het perspectief nemen, zijn de andere onderdelen van de vragenlijst niet verder geanalyseerd.

Discussie

In dit onderzoek werd er verwacht dat bij een sterke identificatie met de ingroup (het gezin) de bereidheid tot perspectief nemen van een ingroup dader afnam vergeleken met een zwakkere identificatie. Ook werd er gekeken naar de invloed van het groepslidmaatschap wanneer de identificatie met de ingroup gering is. Hierbij werd er verwacht dat er geen verschillen in de mate van perspectief zou optreden tussen de ingroup en outgroup dader bij een kleinere identificatiesterkte wanneer de dader in dezelfde of juist een andere woonplaats woont dan de respondent.

In dit onderzoek werd er aan de deelnemers gevraagd om zich te verplaatsen in een dader. Baumeister (1997) liet in zijn onderzoek al naar voren komen dat mensen van nature beter perspectief kunnen nemen van een slachtoffer dan van een dader. Dus zo makkelijk was het niet voor de deelnemers om zich in de dader te verplaatsen. Daar komt bij dat in bepaalde onderzoekcondities het perspectief moest worden genomen van een gezinslid of van een burger uit dezelfde woonplaats. Waarschijnlijk was dit te lastig om in te denken, omdat de manipulatie niet voldoende gelukt was. Ook kwam naar voren in de analyse van manipulatiecheck dat de manipulatie niet in elke onderzoekconditie gelijk was, dit omdat er een significant interactie effect tussen groepslidmaatschap en type groep is gevonden op de manipulatie. Dit kan erop duiden dat het voor de deelnemers in bepaalde condities moeilijker was om zich in te leven. Er is gebleken dat het voorstellen dat de dader een gezinslid is in de outgroup conditie makkelijker is dan het voorstellen van een dader als gezinslid in de conditie ingroup. In de conditie woonplaats is hetzelfde patroon andersom, men kan zich beter inleven in de ingroup dan in de outgroup. Dit bevestigt het idee dat het voor de deelnemers erg lastig was op het perspectief te nemen van een groep waarmee zij een sterke identificatie hebben. Dat de manipulatie niet voldoende heeft gewerkt kan ook een verklaring zijn voor het niet kunnen bevestigen van de hypothesen. Daar komt bij dat het verplaatsen in een bepaalde dader moeilijk was voor te stellen en dat daarom het perspectief nemen ook werd bemoeilijkt. En wellicht was het te lastig voor de deelnemers om zich te verplaatsen in een dader. Dit verplaatsen in de dader werd mogelijk bemoeilijkt doordat het ging om een ernstig delict. De deelnemers konden zich misschien niet verplaatsen in de dader omdat het delict heeft gezorgd voor een dodelijk slachtoffer. Dit sluit aan bij het onderzoek van Miller et al. (1999). Hierin wordt beschreven dat mensen soms weerstand kunnen voelen over het perspectief nemen van een dader, omdat ze niet willen dat de daad of de dader wordt goed gepraat. En mogelijk werd dit effect versterkt doordat er sprake was van een ernstig delict.

De resultaten laten echter wat anders zien. Er is in dit onderzoek niet aangetoond dat het perspectief nemen afneemt wanneer het perspectief van een ingroup dader werd genomen bij een sterke identificatie met de ingroup. Dit is mogelijk te wijten aan het feit dat er nog een andere theorie is over het perspectief nemen, leniency effect (Braun & Gollwitzer, 2012). Dit is de tegenhanger van het Black Sheep effect. Deze theorie gaat er vanuit dat ingroup leden, outgroup leden als dader milder beoordelen, om hun eigen groepsbeeld in stand te houden dat zij niet doen aan veroordelen. Dit verklaart mogelijk het feit dat er geen interactie effecten zijn gevonden van groepslidmaatschap en type groep op het perspectief nemen. Er werd verwacht dat de mate van perspectief nemen zou verschillen tussen de condities gezin, ingroup en gezin, outgroup. Dit bleek niet het geval, de mate van perspectief nemen in de ingroup en outgroup verschilden weinig van elkaar.

Ook de verwachting dat het perspectief nemen op een ingroupdader gelijk is bij de ingroup en outgroup bij een geringe mate van identificatie met de ingroup, kon niet worden bevestigd. Ook hier zou het kunnen zijn dat niet het Black Sheep Effect (Marques & Paez, 1994) optreedt, maar het leniency effect (Braun, Gollwitzer, 2012). Echter, is er geen bewijs voor een hoofdeffect van type groep, dus kan de hypothese niet bevestigd worden.

Verder heeft iedereen die meegenomen is in het onderzoek aangegeven serieus te hebben deelgenomen. Ook na het analyseren van de vragenlijst over de eerlijkheid van de deelnemers kwam naar voren dat de deelnemers gemiddeld het onderzoek eerlijk hebben ingevuld. Uitgesloten kan worden dat de eerlijkheid van de deelnemers geen negatieve invloed hebben gehad op de onderzoeksresultaten.

In het onderzoek was weinig zicht op de achtergronden. Iedereen vanaf 18 jaar kon aan dit onderzoek deelnemen. Het onderzoek heeft als limitatie dat er geen demografische kenmerken werden gevraagd aan de deelnemers. Wellicht had dit voor meer duidelijkheid gezorgd over het niet kunnen bevestigen van de hypothesen. Wel is er bekend dat alle deelnemers de Nederlandse nationaliteit hebben.

Door de deelnemers werd het onderzoek ook als 'moeilijk' en als 'veel denkwerk' gezien. De vragenlijst was ook behoorlijk lang, en wellicht zorgde dit ervoor dat de deelnemers toch enigszins vermoeid waren tijdens het invullen van de vragenlijst. Dat er hierdoor vragen niet goed zijn beantwoord, is aannemelijk. De vraag is of dit effect heeft gehad en zo ja, in welke mate.

Suggesties vervolgonderzoek

Omdat de manipulatie niet gelukt was, is het aan te raden om een onderzoek op te zetten waarmee er een zo klein mogelijke manipulatie aanwezig is. Wellicht kan er een onderzoek worden opgesteld met personen die ook werkelijk een gezinslid hebben die een misdaad heeft begaan. En een andere onderzoekconditie met personen die een burger uit dezelfde woonplaats hebben die een misdaad heeft begaan. Zo is er geen sprake van manipulatie, omdat de groepen al bestaande verschillen hebben. Dit zou helpen het probleem op te lossen dat de manipulatie met deze groepen niet succesvol is. Wel is af te vragen of het ethisch verantwoord is om personen mee te laten doen aan een onderzoek waarbij zij een eigen gezinslid moeten beoordelen. Voor deze personen kan het onderzoek als zeer onprettig worden ervaren, en is het misschien verstandig om dit onderzoek niet op deze manier uit te voeren. Wel zou in gedachten genomen kunnen worden dat de deelnemers een gezinslid kunnen hebben die een misdrijf begaan heeft, maar al wel heel lang op vrije voeten is. Dit zou de een meer ethische opzet zijn van het voorgestelde vervolgonderzoek. Of het ethisch mogelijk is om deze aanpassing in het onderzoek door te laten voeren, zou verder uitgezocht moeten worden. In vervolgonderzoek moet er in ieder geval wel goed rekening gehouden worden met het feit dat een manipulatie waarschijnlijk niet erg succesvol is en dit dus zo veel mogelijk moet worden voorkomen.

Verder is het belangrijk dat in het vervolgonderzoek ook naar de demografische kenmerken van de deelnemers wordt gevraagd. Zodat er meer variabelen kunnen worden onderzocht die mogelijk van invloed zijn op de onderzoeksresultaten.

Zoals eerder in de discussie aangegeven, was de vragenlijst behoorlijk lang. De deelnemers zijn mogelijk moe geraakt tijdens het invullen van de vragenlijst waardoor de antwoorden

minder zorgvuldig zijn gekozen. Het is aan te raden om bij een vervolgonderzoek een verkorte versie van de vragenlijsten te gebruiken.

Dankwoord

Graag wil ik dr. Sven Zebel en dr. P. W. de Vries bedanken voor het begeleiden van dit onderzoek en voor de goede feedback die ik heb gekregen op de voorafgaande versies.

Referenties

- Batson, C. D. (1991). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Batson, C. D., Chang, J., Orr, R., & Rowland, J. (2002). Empathy, attitudes, and action: Can feeling for a member of a stigmatized group motivate one to help the group? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1656-1666
- Batson, C. D., Polycarpou, M. P., Harmon-Jones, E., Imhoff, H. J., Mitchener, E. C., Bednar, L. L., & Highberger, L. (1997). Empathy and attitudes: Can feeling for a member of a stigmatized group improve feelings toward the group? *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 105-118
- Baumeister, R. (1997). *Evil: Inside human cruelty and violence*. New York
- Bernburg, J. G., Krohn, M. D., & Rivera, C. J. (2006). Official labeling, criminal embeddedness, and subsequent delinquent a longitudinal test of labeling theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 43, 67-88
- Branscombe, N. R., Wann, D. L., Noel, J. G., & Coleman, J. (1993). In-group or out-group extremity: Importance of the threatened social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 381-388
- Braun, J., & Gollwitzer, M. (2012). Leniency for out-group offenders. *European Journal of Social Psychology*, 42, 883-892.
- Castano, E., Yzerbyt, V., Paladino, M., & Sacchi, S. (2002). I belong, therefore, I exist: Ingroup identification, ingroup entitativity, and ingroup bias. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28
- Coke, J.S., Batson, C.D., & McDavis, K. (1978). Empathic mediation of helping: A two-stage model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 752-766
- Doosje, B., Branscombe, N. R., Spears, R. & Manstead, A. S. R. (1998). Guilty by association: When one's group has a negative history. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 872-886
- Ellemers, N., Spears, R., & Doosje, B. (2002). Self and social identity. *Annual Review of Psychology*, 53, 161-186
- Feshbach, N. D. (1978). Studies of empathic behavior in children, Progress in experimental personality research, *B. A. Maher*, 8, 1-47
- Haslam, C., Haslam, S. A., Jetten, J., Bevins, A., Ravenscroft, S., & Tonks, J. (2010). The social treatment: The benefits of group interventions in residential care settings. *Psychology and Aging*, 25, 157-167
- Johnson, D. W. (1975). Cooperativeness and social perspective taking. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31, 241-244

- Lamm, C., Batson, C. D., & Decety, J. (2007). The neural substrate of human empathy: Effects of perspective-taking and cognitive appraisal. *Journal of Cognitive Neuroscience*, *19*, 1-17
- Leach, C. W., van Zomeren, M., Zebel., S., Vliek, M. L. W., Pennekamp, S. F., Doosje, B., Ouwerkerk, J. W., & Spears, R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: A hierarchical (multicomponent) model of group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, *95*, 144-165
- Lopes, G., Krohn, M. D., Lizotte, A. J., Schmidt, N. M., Vásquez, B. E., & Bernburg, J. G. (2012). Intervention on life chances and crime during emerging adulthood labeling and cumulative disadvantage: The Impact of formal police. *Crime & Delinquency*, *58*, 456-488
- Kohlberg, L. (1976). Moral stages and moralization: The cognitive developmental approach. Moral development and behavior. *T. Lickona*, 31-53
- Marques, J. M., Abrams, D., & Paez, D. (1998). The role of categorization and in-group norms in judgments of groups and their members. *Journal of Personality and Social Psychology*, *75*, 976-988
- Marques, J. M., Abrams, D. & Serôdio, R. G. (2001). Being better by being right: Subjective group dynamics and derogation of in-group deviants when generic norms are undermined. *Journal of Personality and Social Psychology*, *81*, 436
- Marques, J. M., & Paez, D. (1994). The 'black sheep effect': Social categorization, rejection of ingroup deviates, and perception of group variability. *European Review of Social Psychology*, *5*, 37-68
- Miller, A. G., Gordon, A. K., Buddie, A. M. (1999). Accounting for evil and cruelty: Is to explain to condone? *Personality and Social Psychology Review*, *3*, 254-268
- Montoya, R. M., & Pittinsky, T. L. (2011). When increased group identification leads to outgroup liking and cooperation: The role of trust. *The Journal of Social Psychology*, *151*, 784-806
- Richardson, D. R., Hammock, G. S., Smith, S. M., Gardner, W., & Signo, M. (1994). Empathy as a cognitive inhibitor of interpersonal aggression. *Aggressive Behavior*, *20*, 275-289
- Simon, B., Stürmer, S., & Steffens, K. (2000). Helping individuals or group members? The role of individual and collective identification in AIDS-volunteerism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *26*, 497-506
- Todd, A. R., Bodenhausen, G. V., Richeson, J. A., Galinsky, A. D. (2011). Perspective taking combats automatic expressions of racial bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, *100*, 1027-1042
- Van Swaaningen, R. (2001). *Kritische criminologie. Tegen de Regels IV* . In E. Lissenberg e.a. (ed.), 251-272
- Vossers, A. (2014, januari 20). *Teeven: Volkert van der Graaf is met proefverlof geweest*. Verkregen op 23 januari, 2014 via <http://www.elsevier.nl/Nederland/nieuws/2014/1/Teeven-Volkert-van-der-Graaf-is-met-proefverlof-geweest-1447366W/>

Zebel, S., Doosje, B., Spears, R. & Vliek, M. L. W. (2010). *Tempering a tainted group history: Group satisfaction moderates perspective taking and reduces group guilt*. Manuscript submitted for publication

Appendix

Onderdelen vragenlijst

De onderdelen van de vragenlijst die hieronder zijn weergegeven zijn afkomstig uit de conditie gezin, ingroup.

Instructie fragment

U krijgt nu een fragment te lezen dat openbaar werd gemaakt door Reclassering Nederland (RN). In dit fragment wordt een deel van het gesprek tussen een reclasseringsmedewerker en een dader weergegeven. De reclassering heeft als doel de kans op herhaalde criminale activiteiten (recidive) te verkleinen. Hieronder krijgt u een deel van dit gesprek te lezen. De dader uit het fragment is betrokken geweest bij een gewapende overval.

Probeer u zich in te denken dat de dader afkomstig is uit uw gezin, waar u deel van uitmaakt. Probeer tijdens het lezen het perspectief van de dader in te nemen. Dat wil zeggen dat u zich probeert voor te stellen dat u de veroordeelde bent. Probeer u zich hierbij voor te stellen welke gevoelens en gedachten u zal hebben in het geval dat u dit gesprek had met een reclasseringsmedewerker over het gepleegde delict en de plannen die u heeft na uw vrijkoming. Na het lezen wordt u gevraagd om deze gedachten en gevoelens op te schrijven. Lees nu het fragment aandachtig door.

Door: Reclassering Nederland
14-06-13, 16:16 bron: ANP

'...'

Medewerker: Vandaag hebben we dit gesprek om te kijken welke begeleiding u nodig heeft wanneer u op '...' weer vrijkomt. Er zijn een aantal vragen die ik u ga stellen. Deels hebben deze vragen te maken met het gepleegde delict, de gewapende overval waar u bij betrokken was, maar ook over uw plannen na uw vrijkoming. Laten we beginnen bij de vraag waarom u het delict heeft gepleegd. Kunt u daar wat meer over vertellen?

Dader: Het lijkt me dat dit wel ergens in mijn dossier staat, waarom moet ik dit opnieuw vertellen?

Medewerker: In het dossier staat een erg korte beschrijving van de motieven die u had voor het gepleegde delict. Graag zou ik hier wat meer duidelijkheid over krijgen.

Dader: Het was niet mijn eigen idee. Een vriend van me heeft me ooit geld geleend omdat ik in de schulden zit. Toen hij zelf geld nodig had, en ik zelf ook geen geld had stelde hij voor om een videotheek te overvallen. Omdat hij nog geld van mij te goed had, en ik hem dit niet kon geven had ik het idee dat ik geen nee kon zeggen tegen zijn voorstel. En dat is het.

Medewerker: Oké. U geeft aan dat u het verzoek van uw vriend eigenlijk niet kon weigeren. Het komt over alsof u er niet volledig achter stond, maar er zijn wel schoten gelost. U had er ook voor kunnen kiezen om geen geladen wapens mee te nemen.

Dader: De pistolen hadden we meegenomen zodat we een waarschuwingsschot hadden kunnen afvuren om af te schrikken. Het is ook niet mijn schuld dat die jongen niet het geld

wilde geven.. ja en toen ging het mis.

Medewerker: Wat was de reden dat u toch het vuurwapen gebruikte, en niet alleen voor het afvuren van een waarschuwingsschot?

Dader: We wilden gewoon geld, en hij wilde niet mee werken. Het maakte me zo boos. Als hij nou gewoon gelijk het geld had gegeven..

Medewerker: Dus als ik het goed begrijp had u uw boosheid niet onder controle toen de jongen niet mee wilde werken, en heeft u om die reden het vuurwapen gebruikt.

Dader: Ja...

Medewerker: De jongen is uiteindelijk aan zijn verwondingen overleden. Had u er van te voren rekening mee gehouden dat er slachtoffers konden vallen wanneer u een geladen pistool mee zou nemen?

Dader: Het was niet de bedoeling om het pistool echt te gaan gebruiken dus ik had daar van te voren eigenlijk niet over nagedacht.

Medewerker: Oké. Voor nu gaan we eerst even verder met een aantal andere vragen en dan komen we later op dit onderdeel weer terug. Om goed terug te kunnen keren in de maatschappij is het hebben van een baan of het volgen van een opleiding erg belangrijk. Kunt u mij wat vertellen over eventuele plannen die u heeft voor wanneer u weer vrijkomt?

Dader: Ik heb nog geen concrete plannen. Wel zou ik graag een baan hebben wanneer ik weer vrij kom. Of misschien dat ik een opleiding wil gaan volgen.

Medewerker: Dat is goed om te horen dat u er al wel over na heeft gedacht. Zullen we eens gaan kijken welke mogelijkheden er zijn voor een baan met uw ervaring?

Dader: Ja, dat is prima.

'...'

Geef hieronder tenminste twee gedachten weer die bij u opgekomen zijn bij het inleven in de dader terwijl hij/zij zijn daad pleegde.

Geef hieronder tenminste twee gevoelens weer die bij u opgekomen zijn bij het inleven in de dader terwijl hij/zij zijn daad pleegde.

Identificatie gezin

Allereerst volgt nu een vragenlijst over hoe u tegen uw gezin aankijkt. Met uw gezin wordt het gezin bedoeld waarin uzelf kind bent. Er zijn geen goede of foute antwoorden – het gaat om uw eigen mening. Zo dadelijk volgen enkele uitspraken. Het is de bedoeling dat u voor iedere uitspraak aangeeft in hoeverre deze op u van toepassing is.

	0	1	2	3	4	5	6	
	Helemaal mee oneens				Helemaal mee eens			
1. Een onderdeel zijn van mijn gezin vormt een belangrijk onderdeel van hoe ik mijzelf zie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Ik denk vaak aan het feit dat ik een onderdeel ben van mijn gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Een belangrijk deel van mijn identiteit is het feit dat ik een onderdeel ben van mijn gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Ik voel mij verbonden met mijn gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
5. Ik voel mij solidair met mijn gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Ik voel mij betrokken met mijn gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
7. Ik ben blij dat ik een onderdeel ben van mijn gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
8. Ik vind dat mijn gezin veel heeft om trots op te zijn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
9. Ik vind het aangenaam om een onderdeel te zijn van mijn gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Het geeft me een goed gevoel om een onderdeel te zijn van mijn gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Ik heb veel overeenkomsten met de personen uit mijn gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Ik lijk veel op de personen uit mijn gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Mijn gezinsleden delen veel overeenkomsten met elkaar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
14. Mijn gezinsleden lijken veel op elkaar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Perspectief nemen

De volgende vragen gaan over het gezichtspunt dat u heeft genomen bij het lezen van het artikel. Houdt in gedachten dat de dader uit het fragment afkomstig is uit uw gezin, waar u deel van uitmaakt.

In hoeverre bent u het met onderstaande uitspraken eens?

	0	1	2	3	4	5	6
	Helemaal niet			Helemaal wel			
1. In hoeverre heeft u geprobeerd perspectief in te nemen van de dader?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. In hoeverre is het u gelukt om perspectief in te nemen van de dader?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. In hoeverre was het voor u mogelijk om perspectief in te nemen van de dader?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. In hoeverre had u moeite met perspectief innemen van de dader?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. In hoeverre werd u geremd door uw eigen overtuigingen om perspectief in te nemen van de dader?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. In hoeverre voelde u een weerstand om u in te leven in de dader?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Ik merkte dat ik teveel medelijden met het slachtoffer had om me in te leven in de dader?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Ik vond deze dader het niet waard om mij in te verplaatsen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Ik vond het moeilijk om de menselijke kant van de dader te zien?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ik was bang dat, wanneer ik mij teveel verplaatste in de dader, ik te veel sympathie zou krijgen voor de dader?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Ik was bang dat, wanneer ik mij teveel verplaatste in de dader, ik door begrip zelf sneller zo'n misdrijf zal plegen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Ik wilde me niet inleven in de dader omdat ik geen enkele sympathie wil krijgen voor hem?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Ik wilde voorkomen dat ik de daad zou goedpraten door het perspectief van de dader te nemen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Mening over dader

Beantwoord de volgende vragen. Het gaat hierbij om uw mening en er zijn geen foute of goede antwoorden. Houdt in gedachten dat de dader uit het fragment afkomstig is uit uw gezin, waar u deel van uitmaakt.

Koud	☐	☐	☐	☐	☐	Warm
Negatief	☐	☐	☐	☐	☐	Positief
Vijandelijk	☐	☐	☐	☐	☐	Vriendelijk
Verdacht	☐	☐	☐	☐	☐	Te vertrouwen
Minachting	☐	☐	☐	☐	☐	Respectvol
Walging	☐	☐	☐	☐	☐	Bewondering

Vrijlating

Houdt in gedachten dat de dader uit het fragment afkomstig is uit uw gezin, waar u deel van uitmaakt.

Beantwoord de volgende vragen.

	0	1	2	3	4	5	6
	Helemaal mee oneens				Helemaal mee eens		
1. Ik zou het geen probleem vinden als de dader vervroegd wordt vrijgelaten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. De dader mag vervroegd vrijgelaten worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. De dader moet vervroegd vrijgelaten worden wanneer hij goed gedrag vertoont tijdens zijn/haar straf uitzetting	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Bedreiging eigen groep door dader

Beantwoord de volgende vragen. Het gaat hierbij om uw mening en er zijn geen foute of goede antwoorden. Houdt in gedachten dat het bij deze vragen gaat om een dader uit uw gezin, waar u deel van uitmaakt.

	0	1	2	3	4	5	6
	Helemaal mee oneens				Helemaal mee eens		
1. Wanneer iemand uit mijn gezin dit zou hebben gedaan dan zou dat een negatieve invloed hebben op het beeld dat ik heb van mijn gezin in het algemeen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Het negatieve gedrag van mijn gezinsleden heeft een negatieve invloed op hoe ik mijzelf zie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Afstand tot dader

In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

Houdt in gedachten dat de dader uit het fragment afkomstig is uit uw gezin, waar u deel van uitmaakt.

	0	1	2	3	4	5	6	
	Heel erg mee oneens				Heel erg mee eens			
1. Ik zou het vervelend vinden als de dader uit het fragment mijn buurman/buurvrouw zou worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Ex-gevangenen zoals de dader uit het fragment, kunnen net zo goed vrienden van mij zijn, als mensen zonder strafblad	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Ik ervaar het als een groot probleem als ex-gevangenen zoals de dader uit het fragment bij mij in de buurt komen wonen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Ik kan me voorstellen dat ik met de dader uit het fragment zou samenwerken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Manipulatiecheck

Vragen over het perspectief nemen.

Met gezin wordt het gezin bedoeld waarin uzelf kind bent.

Geef uw mening.

	0	1	2	3	4	5	6	
	Helemaal niet				Helemaal wel			
1. In welke mate heeft u geprobeerd voor te stellen dat de dader afkomstig is uit uw eigen gezin?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
2. In welke mate lukte het u voor te stellen dat de dader afkomstig is uit uw eigen gezin?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Had u moeite met het voorstellen dat de dader uit uw eigen gezin komt?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Eerlijkheid van deelnemers

Beantwoord de volgende vragen. Het gaat hierbij om uw mening en er zijn geen foute of goede antwoorden.

	0	1	2	3	4	5	6	
	Helemaal mee oneens				Helemaal mee eens			
1. Ik heb moeite gehad de vragenlijst geheel naar waarheid in te vullen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Al mijn gewoonten zijn goed en wenselijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Ik heb wel eens iemand iets verweten terwijl ik zelf de schuldige was	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Ik heb wel eens iets slechts of gemeens verteld over een ander	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
5. Als ik gratis de bioscoop in zou kunnen, zonder dat iemand het merkt, dan zou ik dit doen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Ik speel nooit vals	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
7. Mijn daden zijn altijd in overeenstemming met mijn woorden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
8. Ik heb mij wel eens ziek gemeld, terwijl ik eigenlijk helemaal niet zo ziek was.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
9. Ik heb nooit een leugen verteld	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Sociaal wenselijkheid

Heeft u op een serieuze wijze deelgenomen aan dit onderzoek?

Ja

Nee

Analyse tabellen

Tabel A: *Pilot identificatie met groepen*

Groep	Mean
Familie	6,92
Gezinslid	9,08
Nationaliteit	5,50
Studierichting	6,67
Geslacht	6,92
Sportclub	3,17
Vrienden	8,50
Geloof	1,08
Leeftijdsgroep	5,75
Woonplaats	5,33
Collega	5,17

Tabel B: *ANOVA op perspectief schalen*

Variabele	Perspectief nemen	DF	F	Sig.
Mate van perspectief nemen	Groepslidmaatschap	(1,101)	1,64	0,20
	Type groep	(1,101)	3,31	0,07
	Groepslidmaatschap*Type groep	(1,101)	1,61	0,21
Weerstand perspectief nemen	Groepslidmaatschap	(1,101)	0,00	0,992
	Type groep	(1,101)	0,48	0,49
	Groepslidmaatschap*Type groep	(1,101)	1,53	0,22
Angst voor sympathie	Groepslidmaatschap	(1,101)	0,28	0,598
	Type groep	(1,101)	0,04	0,84
	Groepslidmaatschap*Type groep	(1,101)	2,52	0,12

Tabel C: *Gemiddelden op 'mate van perspectief nemen' schaal*

Groepslidmaatschap	Type groep	Mean	SD
Ingroup	Gezin	4,52	1,40
	Woonplaats	3,70	1,13
	Totaal	4,13	1,33
Outgroup	Gezin	4,52	1,43
	Woonplaats	4,37	1,48
	Totaal	4,45	1,44
Totaal	Gezin	4,52	1,40
	Woonplaats	4,03	1,35

Tabel D: *Gemiddelden op 'weerstand perspectief nemen' schaal*

Groepslidmaatschap	Type groep	Mean	SD
Ingroup	Gezin	3,88	1,27
	Woonplaats	4,35	1,12
	totaal	4,10	1,21
Outgroup	Gezin	4,18	1,23
	Woonplaats	4,05	1,38
	totaal	4,11	1,30
Totaal	Gezin	4,02	1,25
	Woonplaats	4,20	1,25

Tabel E: *Gemiddelden op 'angst voor sympathie' schaal*

Groepslidmaatschap	Type groep	Mean	SD
Ingroup	Gezin	2,24	0,93
	Woonplaats	2,57	1,24
	Totaal	2,40	1,09
Outgroup	Gezin	2,49	1,57
	Woonplaats	2,07	1,01
	Totaal	2,28	1,32
Totaal	Gezin	2,36	1,26
	Woonplaats	2,32	1,15

Tabel F: ANOVA op identificatie schalen

Variabele	Identificatie	DF	F	Sig.
Centraliteit	Groepslidmaatschap	(1,101)	0,22	0,64
	Type groep	(1,101)	51,63	0,00
	Groepslidmaatschap*Type groep	(1,101)	0,60	0,44
Solidariteit	Groepslidmaatschap	(1,101)	0,31	0,58
	Type groep	(1,101)	58,00	0,00
	Groepslidmaatschap*Type groep	(1,101)	0,77	0,38
Satisfactie	Groepslidmaatschap	(1,101)	2,13	0,15
	Type groep	(1,101)	44,97	0,00
	Groepslidmaatschap*Type groep	(1,101)	1,56	0,22
Individuele zelfstereotypering	Groepslidmaatschap	(1,101)	1,88	0,17
	Type groep	(1,101)	24,91	0,00
	Groepslidmaatschap*Type groep	(1,101)	0,14	0,71
Ingroup homogeniteit	Groepslidmaatschap	(1,101)	0,44	0,51
	Type groep	(1,101)	5,96	0,02
	Groepslidmaatschap*Type groep	(1,101)	0,42	0,52

Tabel G: Gemiddelden identificatiesterkte

Variabele	Gezin Total	Mean	Gezin Total	SD	Woonplaats Mean Total	Woonplaats SD Total
Centraliteit	5,17		1,26		3,39	1,28
Solidariteit	5,70		1,15		3,86	1,31
Satisfactie	5,71		1,10		4,37	0,96
Individuele zelfstereotypering	4,74		1,46		3,43	1,19
Ingroup homogeniteit	4,53		1,39		3,86	1,33

Tabel H: Gemiddelden manipulatiecheck

Variabele	Mean	SD
Ingroup Total	4,52	1,44
Outgroup Total	5,17	1,54
Gezin Total	4,86	1,60
Woonplaats Total	4,78	1,43

Tabel I: ANOVA op manipulatiecheck

Manipulatiecheck	DF	F	Sig.
Groepslidmaatschap	(1,101)	5,26	0,03
Type groep	(1,101)	0,29	0,59
Groepslidmaatschap*Type groep	(1,101)	15,24	0,00

Tabel J: Cronbach alpha's van vragenlijsten

Vragenlijst	Cronbach's Alpha
Mening over dader	0,89
Vrijlating van dader	0,89
Bedreiging eigen groep door dader	0,78
Afstand tot dader	0,70
Manipulatiecheck voor de condities	0,74
Eerlijkheid van deelnemers	0,62